

Stockholm: Växa med kvalitet – skapa framtid i nutid

BILD 1,2,3 (se pdf Växa med kvalitet) Stockholms nya översiktsplan har ett positivt anslag: **Stockholm ska växa**, och det ska **växa inåt** genom **förtätning**, vilket sparar energi och restid. Eftersom City inte kan klara allt tryck från ökande befolkning och trafik, skapas en **flerpolig** struktur, där fler människor får närhet till arbetsplatser, butiker och service av god kvalitet. Samtidigt kan man genom förtätning i stället för utbredning bevara de gröna kilarna av riktig natur: **Det går att bevara och skapa värden i flera avseenden samtidigt!**

I det följande görs en genomgång av vad man kan göra inom stadens olika delar, litet mer konkret. Då ser man att inom översiktsplanens allmänna principer går det att **skapa och värna ännu större värden än vad som direkt framkommer i översiktsplanen**. Därmed får man också **mindre överklaganden och ännu mer av stockholmarnas och besökarnas uppskattning**.

Nya innerstaden: Halvcentrala bandet och Västra City

BILD 3,7 I Värtahamnen, Norra station, västra Kungsholmen, Gullmarsplan/Årsta, Liljeholmen, etc finns på "brunområden" och överdäckningar en **historiskt stor tillväxtpotential**, dessutom ganska centralt så att staden som helhet växer inåt och förtätas.

Här skapas en **flerpolig** struktur med **butiker och service i bottenvåningarna, promenadstad** i stället för förort/bara bostäder. Dessa centra blir fullständiga med **plats för kulturen**, där Alliansens initiativ för gasklockan i Värtan är ett praktexempel. Innerstaden vidgas för första gången på hundra år. Fler får bo i innerstadsmiljö!

När man **bebygger så stora fria områden ges unika möjligheter**

- BILD 8 **Miljövänliga och hälsobefrämjande gång- och cykel och busstråk** genom det halvcentrala bandet, ut i ytterstaden och in mot centrum, samt genom det halvcentrala bandet **gör promenadstaden blir gång- och cykeltrafikvänlig – för litet extra pengar och utrymme**, vilket är bra för **ekonomin**. Alternativet biltrafik bidrar starkt till höga halter av fina partiklar i luften, vilket kostar det svenska samhället 26 miljarder kronor årligen: 3400 dödsfall, 1400 fall av kronisk bronkit och 5 miljoner sjukdagar.
- BILD 6,8,9 Större andel **miljövänlig kollektivtrafik** – kanske kan gång-, cykel- och busstråk samordnas. **Elbussar** gör snart spårvagnar onödiga i de centrala delarna där utrymmet är begränsat: De är **lika miljövänliga som spårvagnar, anläggning och fordon kostar mycket mindre, de tar mindre plats och sträckningar/hållplatser kan ändras: Bättre ekonomi och bättre trafikservice = kvalitet**.
- **miljövänligt byggande i övrigt**: lågenergihus, system för VA, fjärrvärme/kyla, etc.
- stöd till **export av svenska produkter och tjänster inom energieffektiv stadsbyggnad**

Kort sagt skapas flera värden samtidigt: Ekonomi (litet ny infrastruktur, tillskott av handel och service) **och "energieffektivitet/miljö"** (korta resor, med stor andel cykel- och gångtrafik) **och kvalitet = innerstadskaraktär med brett utbud**.

Ytterstaden

BILD 4 Förtätningen kan förverkligas

1. **i de befintliga förorterna**, vilket förstärker centra inom en befintlig **flerpolig** struktur, **i stället för att bygga nya, ännu längre ut**. Resorna blir kortare, vilket ger livs**kvalitet**, **bättre energieffektivitet/miljövänlighet och hälsa och ekonomi** (litet ny infrastruktur).
2. **inom förorternas nuvarande yta (tätare, högre) i st f att växa ut i de gröna kilarna**
  - Stor bostads- och lokalvolym kan skapas genom förtätning inom nuvarande bebyggda ytor.
  - Behovet av att resa blir mindre än om man skulle låta förorterna breda ut sig, mindre kostnad för infrastruktur (gator, fjärrvärme, VA, el, mm) = **ekonomi och energieffektivitet och rikare växt- och djurliv genom större sammanhängande naturområden**. Till grannförorten tar man sig enkelt på diskreta vägar, som samtidigt gör naturen lätt tillgänglig. Om en del människor är rädda för att gå i naturen så ska man ta tag i orsakerna till det, inte bygga bort naturen.

- Men anspråken på de gröna kilarna fortsätter, 090424 beskrevs i DN att Brommapolitiker vill bygga bostadsrätter i Judarnskogen.
- Inom några hundra meter bjuder ett nytt centrum på **café- och publi** och naturen på **motion**, svenskens två populäraste fritidsaktiviteter enligt SCB. **Det är hög kvalitet.** Det är förortsborna värda! Förort får status! Röster finns för att göra tvärtom, att bygga ihop förorter (senast Nyamko Sabuni – naivt sade Anders Lago) på naturens bekostnad.
- **Vem har hört någon be om att få bli hopbyggd med grannförorten?** Det blir obrutna jätteområden med bostäder, anonyma förortsmattor. Fråga de boende om de vill ha det eller om de vill förtäta och utveckla nuvarande område efter deras egen smak!
- Under 1970-talet introducerades humanekologi vid Sveriges tekniks högskolor. Ur ett humanekologiskt perspektiv är naturen en resurs för bl a motion och återhämtning. Vi behöver vila blicken och hörseln. Kontakt med naturen ger människan förutsättningar för att förnya sin inneboende energi. Vi behöver frizoner utan buller och stadslivets överflöd av intryck. Naturen öppnar för utevistelse, motion, mentalt välbefinnande och läkning av stressade själar livs**kvalitet**.¹
- Många stadsmänniskor har kanske aldrig upptäckt sin förmåga att finna ro och njutning av att bara vara i naturen. De kan uppleva de gröna kilarnas skog som främmande eller otillgänglig. De kanske vill fylla naturen med allsköns fritidsanläggningar som tar bort både naturen och ron. Vi behöver aktiviteter som får människor att hitta naturen, som att ge föreningar bidrag för att ordna gratis aktiviteter som: Svampsafari, Hitta i din skog (du får karta och kompass), Fågelskådartur, Koll på växter, o s v. Diskret anlagda motions slingor och stigar kan göra det lättare att ta sig fram. Kontakt med och litet kunskap om naturen gör att **fler stadsmänniskor förstår att värna naturen**, en förutsättning för i dag nödvändiga livsstilsförändringar.
- Med ett **tätare/rikare förortscentrum, utformat i samråd** med de boende, kan man stärka varje förorts **identitet, status och gemenskap = social kvalitet.**

Estetisk kvalitet – hur ska förtätningen ske?

Det vackra får oss att må bra, det visste vi, nu vet forskarna också vad som då händer i hjärnan.² Arkitektur mm som bildar en stads eller ett områdes **estetik är en viktig del av i ett dess identitet**, som naturligtvis också skapas av boende och verksamma.

Med det underbara Stockholms fina utgångsläge, bör vi kunna **bevara och utveckla estetisk kvalitet och förtäta för att få ekonomi och miljö – samtidigt!** Om inte, kommer nästa generation att säga: Ni byggde mest trista lådor. Vi måste kräva att de **bygggherrar, arkitekter, stadsplanerare och politiker tar tillvara de bästa idéerna utom och inom landet.** Bara det bästa är gott nog för ett Stockholm med världsklass!

Både i ytterstaden och i innerstaden gäller att **nya byggnader ska stå väl emot det gamla estetiskt.** Nya projekt och förslag med lådbyggnad i gråskala presenteras fortfarande. **Vi måste få slut på lådbyggnaden!** Det finns nya material som låter sig formas med större fantasi och omväxling. I Ny Teknik 090429 presenterades flera byggnader med fasadelement i lätta kompositmaterial från Skandinaviska Glassystem. Det tillåter arkitekterna att ta ut svängarna med olika ytor och former. Kompositkärnan kan kläs med glas, trä, kakel eller plåt. Modulerna är lätta att bygga med, korroderar inte och har god isoleringsförmåga. Det går att bygga med **estetisk kvalitet och ekonomi.**

Slå vakt om den gamla stilen i gamla områden av värde och låt det nya blomma ut med kvalitet i nya områden – stora områden från olika tider med olika karaktär, i stället för plottrighet eller ängslighet!

Möjligheten att ta ut högre hyra för högre värde, även estetiskt, har stor betydelse.

Hyresregleringen är en orsak att det har snålats på arkitekturen och byggts fula hus, som stör helheten, främst i innerstaden.

Nya innerstaden: Halvcentrala bandet och Västra City

Här ges tillfälle att skapa **obruten ny arkitektur och stadsbyggnad med kvalitet över stora områden.** När man inte behöver ta hänsyn till det gamla gäller det att låta det bästa i vår tid blomma ut för fullt = **estetisk kvalitet och högklassig funktion, d v s ekonomi, energieffektivitet, servicekvalitet, mm.**

Höghus blir så framträdande i stadsbilden att behovet av estetisk kvalitet skärps. Lyckade exempel är Wennergren Center, Kungstornen, Turning Torso. Våra nya stadsdelar i det halvcentrala bandet borde kunna ge plats för vacker och spännande höghusbebyggelse, inte lådor på högkant. Förebilder finns i många städer ute i världen.

Ytterstaden

Förtätning av förorter kan ge fantastiska möjligheter att skapa vackra och spännande höga kvarter, vilket kan bryta upp existerande **lådbyggnad och enformighet**. Rätt utformat och tillsammans med ett ökat utbud kan det ge ett område en ny identitet, **estetisk kvalitet och service och stadskaraktär med ökad trygghet**. Invandrargrupper har intressanta erfarenheter från sina hemländer!

De gröna kilarna av riktig natur utgör ett unikt värde för förorterna. Det gäller att värna och vårda dessa. Där tillgängligheten behöver förbättras, sker det bäst så diskret som möjligt – det är ju den orörda naturen som är värdefull, inte bara för växt- och djurliv, utan också för stadsmänniskor, estetiskt och för kontakt med naturen.

Nuvarande innerstaden

BILD 3 Unika värden: Stockholms innerstads låga väl bevarade områden från olika tidsepoker och deras samspel med vatten och grönska beundras av besökare och älskas av stockholmarna.

- **Gamla stan, de praktfulla byggnaderna kring Strömmen och Söders klättrande bebyggelse**
- **De stora sammanhängande områdena på malmarna där gamla stilar som jugend och renässans samsas** – Söder, Vasastan, Östermalm, en del av Kungsholmen. Exteriören domineras av avvägd utsmyckning, puts i varma naturnära färger, **småskalig handel och service i gatuplanet**. Tillsammans skapar det **kvalitet = skönhet och genuin, trivsamt stadskaraktär**. Det handlar också om identitet. Folk betalar höga priser för detta, inte bara för det centrala läget.

Det unikt fina intrycket stärks av att respektive stil ännu är ganska obruten över ett stort område, helhetsintrycket. Under de senaste 50 åren har det tyvärr undan för undan sprängts in ersättningsbyggnader av mycket låg estetisk kvalitet: lådor och dåliga/trista material. Helhetsintrycket riskerar att gå förlorat på flera håll. I Berlin har man under samma tid **byggt mycket nytt i gammal stil med mycket lyckat resultat**, kanske därför att man verkligen ville. Men ska det behövas bomber för att man ska förstå värdet av tidigare epokers värden? Räcker det inte med vår hårda citysanering?

I innerstaden borde i fortsättningen **ställas mycket höga estetiska krav på ersättningsbyggnader. De värsta misstagen borde rättas till genom ombyggnad av fasaderna**, delvis med bidrag, delvis på fastighetsägarens bekostnad, då värdet höjs. Gör man det **med kvalitet** i material och detaljer så bidrar det till att **bevara värden: nyskapande i gammal stil som på Charlottenstrasse i Berlin, eller kopiering av den gamla stilen**. Vi har mycket litet av båda. "Åh, denna rädsla för kopior! Ingen framgång utan kopior och imitationer", sade Coco Chanel.

För att i gamla områden tillföra kvalitet genom kontrast krävs yppersta skicklighet, ofta att nyheten på något sätt relaterar till det gamla. Annars blir det en främmande fågel, som splittrar och förstör helheten. Ett ensamt höghus av lådkaraktär i den låga innerstaden gör det intrycket. **Det finns gott om misslyckade kontraster i Stockholms gamla områden, få lyckade.**

Höghuskvarter (liksom den föreslagna höga solitären på Vasagatan) i Stockholms låga innerstad skulle dominera och slå sönder den unika sammanhängande lägre bebyggelsen av mestadels mycket hög kvalitet, ett av Stockholms unika värden. En större samling av höghus skulle inte imponera på någon som sett den enorma 100 år gamla skyskrapeanhopningen på Manhattan eller nyare skapelser i snabbväxande megastäder i u-länder. I Köpenhamn har man förstått detta och nyligen satt stopp för höghus i stadskärnan³, medan en del fortfarande efterlyser skyskrapor i Stockholms innerstad, i sin jakt på något som sticker ut! **Stockholms innerstad i sin nuvarande stil är det som sticker ut!** Hög bebyggelse av hög klass kan vi ha i Värtan och andra områden i nya innerstaden!

Sammanfattningsvis: Varje generation har rätt att göra avtryck, men i en miljö som vår innerstad fungerar det inte med modern ikonarkitektur. I DN Kultur 090329 konstateras att ikonarkitekturens tid verkar vara förbi internationellt i en tid då miljömässig hållbarhet och ekonomi står

i centrum. **Stockholms ledning börjar hitta stilen:** De ratade storstilade Slussen-alternativen skulle ha brutit upp och skytt Södermalms och Gamlas stans stads-kvaliteter, vilket trafikapparatens betongklump gör i dag. Den valda lösningen för Slussen⁴ smälter i stället in i Söder och synliggör stadsdelens estetiska kvalitet och identitet, dessutom förstärkt genom att stadsfronten flyttas fram. Vidare blir kostnaderna betydligt lägre och Gamla Stan och Söder binds samman med en välplacerad gång- och cykelbro. **Det är ett avtryck**, att med ett genialt förslag samtidigt skapa **estetisk kvalitet och ekonomi och miljö**. Det blev möjligt genom att man släppte den ibland krampaktiga ambitionen att bygga något spektakulärt.

Många människor vill ha storstadskänsla. Samtidigt finns i dag t ex i USA **strömningar som gröna borgerliga**. Dagens Eko uppmärksammade nyligen att människor vill ha kontakt med naturen och t o m odla i stadsmiljöer. Vi måste respektera båda riktningarna. Politiskt och inom byggbranschen förverkligas energisnålt, mer miljövänligt byggande.

Stockholm kan aldrig bli en megastad, och om vi skulle bygga. Då skulle vi förstöra det vi har för att få ingenting. **ett skyskrapecity skulle det bli en blek kopia av de stora städerna** Skyskapeanhopningarna är oftast ett uttryck för modernismens lådbyggande. I tidningen Rum konstaterade man förra året att **modernismen var för snål, för stram. De okritiska höghusvurmarna är 50 år efter sin tid**, ikonarkitekturen 20. Vi kan fylla postmodernismen med innehåll: **våga bygga vackert**.

Då skapar vi framtid i nutid. Då skapar vi stadsdelar som uppskattas även om hundra och flera hundra år, precis som den unika innerstad vi har i dag.

Sammanfattning

Det blev många måluppfyllelser avseende **ekonomi och kvalitet och miljö och hälsa**. En del av dem kostar pengar, då handlar det om att kunna ta betalt, t ex genom att **hyresregleringen lindras** ytterligare. Men det mesta kostar inget, utan handlar om attityder, att våga gå ur konventioner om hur man bygger eller kopiera något innovativt ute i världen eller att ta vara på vad folk tycker.

Målen kunde uppnås genom

- rätt rollfördelning mellan olika typer av områden med helt olika förutsättningar
- omsorg i detaljer i de olika typerna av områden

Estetik allmänt

- Arkitektur är en del av ett områdes identitet och kultur. Man mår bra av det vackra.
- Varje generation har rätt att göra avtryck, med kvalitet och respekt för människor i området
  - Stoppa lådbyggande, högt som lågt! Stoppa dålig kvalitet i material och utförande! Det finns material och byggmetoder som gör att man kan förena estetisk kvalitet och ekonomi.
  - Lyssna på människorna i området, sök de bästa idéerna, hög ambitionsnivå
- Kvalitet ska åstadkommas med rimlig kostnad, men man måste få betalt för kvalitet
  - Ta fler steg mot marknadshyror
- Ett område blir oftast bäst när man låter en viss stil blomma ut och dominera, ingen ängslighet eller mischmasch. Variationen fås genom växlingen mellan olika områden
  - Helgjutenthet inom områden och variation mellan dem – ger valfrihet

Slå vakt om den gamla stilen i gamla områden av värde och låt det moderna blomma ut med kvalitet i nya områden, i stället för plottrighet eller ängslighet!

BILD 3 Således: Tillväxt och estetiska värden skapas ...

Halvcentrala bandet + Västra City, gigantisk tillväxtpotential – stora värden skapas

- *enorm tillväxtpotential* – stor plats centralt/mycket litet att bevara
- "greenfield" - ger möjlighet låt bästa postmoderna arkitektur blomma ut, med bästa internationella expertis och förebilder

Förorter, mycket stor potential – stora värden skapas

- *Stor tillväxtpotential* genom förtätning – gärna högt, förbättra befintligt

- *Stort behov av estetiskt lyft* - Förtäta, lyft arkitektur/utbud, höghus med arkitektonisk kvalitet!
Med bästa expertis och samråd - ger identitet och status

Innerstaden, mycket liten tillväxtpotential - stora värden räddas

- *Mycket liten tillväxtpotential* – mycket stora värden att bevara i arkitektur/karaktär i olika gamla stilar
- Bevara, organisk utveckling i samråd med boende och verksamma - mycket begränsad förtätning med respekt för stora värden, Projekt underordnas existerande helhetsbild och kvaliteter, inga höghus, bygg även i originalstil, en del återställande av torftiga/fula byggnader som förstör helheter

Så olika! Det gör det viktigt med tydliga, olika riktlinjer samt lokala samråd i tidigt skede.

Totalt blir det en enorm tillväxt/förtätning! Ny byggnadsvolym i nya områden i Västra City, halvcentrala bandet gör att staden som helhet växer inåt, förtätas. Förtätning av förorter i stället för nya förorter längre ut, och inom nuvarande yta, innebär också förtätning.

... ekonomi och miljövänligt och bekvämt/bra service

Mycket stor förtätning inom befintliga ytor centralt, halvcentralt och inom befintliga förorter ger

- kortare resor – energieffektivt, mindre utsläpp, mindre/billigare infrastruktur
- elbussar gör nya spårvägar onödiga – mycket billigare och flexiblare
- mer cykel- och gångtrafik samt kollektivtrafik – energieffektivt, bättre miljö och hälsa
- tätt byggande – energieffektivt, mindre utsläpp
- de gröna kilarna sparas med unika naturvärden. Ett unikt värde för alla områdena, mest för förorterna, som inte ska växa ut i kilarna utan förtätas.
- OBS! Butiker och service i bottenplanen byggs ut i alla områden – externa handelsplatser mellan och i synnerhet utanför förorterna bör hållas mycket kort, om ekvationen ska gå ihop.

Lägg ned alla tvärbaneprojekten – de tar för mycket plats i den täta staden – elbussar är överlägsna! Satsa på mer och bättre cykel- och gångbanor!

Nå alla dessa mål samtidigt genom att redan på idéstadiet lyssna mer lokalt och till expertis

- *det är ett avtryck - det är proffsigt - det är demokrati*
- *de senaste decenniernas centralstyrning och snåla modernism gillas inte mycket, dags byta fot*

Det gäller att öppna dörrarna mellan byggherrar, arkitekter, stadsbyggnadskontoret och politiker samt mellan dessa och allmänheten. Vi behöver prata ihop oss om vad vi vill ha och vad vi är beredda att betala för. Vi behöver ta till oss det bästa från andra städer i världen.

Då kan Stockholm fortsätta att arbeta med Symbiocity för export av svensk teknologi mm för hållbara städer. De visar hur man kan effektivisera infrastrukturen för avfall, värme, vatten, avlopp, trafik genom tekniska lösningar, smart struktur, arkitektur och markanvändning.⁵

¹ DN 090427 Skriv i DN Maria Lennernäs, professor i mat- och måltidskunskap med beteendevetenskaplig inriktning: Vindkraft skapar stort obehag hos människan

² Molekylärbiologen Jean-Pierre Changeux skriver i sin bok "Du vrais, du beau, du bien – une nouvelle approche neuronale" (Odile Jacob, 2008) om hur människans belöningssystem aktiveras av det sanna, det vackra och det goda.

³ SvD 090326

⁴ Av Norman Foster

⁵ www.symbiocity.org